

Kuten näkyy, "Tiikerinloikka" yllättää kysymyksiin ja vastaväitteisiin. Sellaiset kirjat ovat tervetulleita!

Vesa Kautto

Vitteet

Libraries and the future. Essays on the library in the twenty-first century. Ed. F.W. Lancaster. New York: The Haworth Press 1993.

Vakkari, Pertti: Library and information science: Its content and scope. *Advances in Librarianship* 18: 1–55, 1994.

Vetenskapsfilosofi för forskare

Brier, Søren. *Videnskabens ø*. Ålborg: Nordisk Sommeruniversitet, 1995. 3. udg. (Skrifter fra Nordisk Sommeruniversitet).

Søren Briers lilla lärobok i vetenskapsteori och -filosofi *Videnskabens Ø* har nu utkommit i sin tredje upplaga, vilket dels tyder på att den fyller ett behov inom den högre undervisningen och forskarutbildningen i vetenskapsteori, och dels på att den verkligen används vid sagda undervisning. Boken ges ut av den utmärkta institutionen Nordisk Sommaruniversitet, som är känt för att sammanföra unga intellektuella och forskare från de mest vitt skilda områden och inspirera till interdisciplinär växelverkan och "gränslös" diskussion.

Brier är bl.a. lärare vid Danmarks biblioteksskole i Ålborg. Det specifikt informationsteoretiska är dock relativt nedtonat i boken, till förmån för ett mera allmänvetenskapligt perspektiv, med speciell tonvikt på naturvetenskaperna. Ett flertal exempel är dock hämtade från den informationsvetenskapliga debatten. Brier har tidigare gett ut ett antal böcker på området och är även bekant för sitt redaktörskap vid tidskriften *Cybernetics & Human Knowing*, som han själv varit med om att grunda.

Videnskabens Ø är en ganska kort översikt, totalt något över 130 sidor egentlig text, över de klassiska (vetenskaps)filosoferna, allt från Aristoteles till Comte. Det största utrymmet ägnas åt en genomgång av den vetenskapsfilosofiska debatten mellan detta decenniums två stora vetenskapsfilosofer, Karl Popper och Thomas Kuhn. Ett intressant faktum

som Brier noterar i förbigående är att Popper och Kuhn verkligen träffats och debatterat varandras teorier på minst en konferens och även i några vetenskapsfilosofiska volymer.

När jag fick boken var min första reaktion att den egentligen borde heta *Videnskabens Øer*, med ordet ø i pluralis (eller om man vill utvidga metaforiken, varför inte *Vetenskapens Skärgård?*). Vetenskapen, t.o.m. om vi begränsar oss till det som på engelska brukar kallas "science", d.v.s. naturvetenskaperna, ses knappast idag som en enhet med en enda gemensam filosofi, utan som en mängd olika perspektiv som förenas endast i sin strävan efter någotslags "sanning". För övrigt företräder de olika disciplinerna oerhört olika metoder, teorier, begreppsapparater, terminologier och praxis. Forskningen som visat hur olika de akademiska disciplinernas kulturer, världsbilder och språk i praktiken verkligen är, återfinns t.ex. i Tony Bechers bok *Academic Tribes and Territories, Intellectual Enquiry and the Cultures of Disciplines*.

Brier summerar sina iakttagelser kring vetenskap, verklighet och samhälle i en bild där han beskriver forskaren som ett öga som är en del av, styrs av och blickar ut genom en rad sociala och kulturella system som alla har sin egen tillkomstshistoria. Briers teser, som utan tvekan delas av en stor del av vetenskapsteoretikerna idag är följande:

– Det vetenskapliga samfundet är en kulturhistorisk produkt, varför bl.a. kulturell bakgrund och ideologi påverkar vetenskapen.

– Det vetenskapliga samfundets historia, tradition och existensförutsättningar påverkas av det samhälle det är ekonomiskt beroende av.

– En vetenskapsgräns historiska utveckling och därav följande metoder och begrepp begränsar forskningens ämnesval.

– Den forskningsgrupp som den enskilda forskaren identifierar sig med och publicerar för är avgörande för det sätt på vilket forskningobjektet avgränsas.

– Inom paradigmat, vetenskapen och samhällstraditionen fungerar den enskilda forskaren utifrån sin egen personliga utveckling. Det är här den enskilda forskaren har möjlighet att påverka, frigöra sig från traditionen och skapa något nytt.

En av de centrala tankarna hos Brier är att man måste ha självinsikt och medvetenhet om sina antaganden, metoder och värderingar om man önskar producera verkligt ny och användbar kunskap. Han menar också att vetenskapsteorin i sig inte räcker till för att förstå vad vetenskap är, utan man måste även inbegripa det samhälle och den kultur som

vetenskapen verkar i om man vill nå full förståelse för vad vetenskap är och hur den utvecklas.

Briers grundläggande slutsats blir att vetenskapen är en del av människans växelverkan med naturen och ett systematiskt sätt att förbereda samhällelig verksamhet. Därmed kan man säga att Brier snarast företräder den syn på vetenskapen som av vetenskapssociologen Steve Woolgar (1983) benämns den *mediativa* positionen. Dess företrädare står för en epistemologisk syn där man menar att den vetenskapliga utvecklingen är delvis beroende av sociala processer och inte enbart kan härledas till den s.k. verkligheten. De två mera extrema epistemologiska positioner som Woolgar samtidigt definierar är den *reflektiva*, som representerar den mest traditionella vetenskapliga realismen och vars företrädare anser att verkligheten existerar oberoende av observatören (forskaren, den mänskliga observatören). Verkligheten kan således beskrivas och studeras systematiskt med hjälp av empiriska metoder, och de sociala eller socialpsykologiska förhållandena i samhället har i det långa loppet inte någon inverkan på den vetenskapliga utvecklingen. Den mest radikala positionen, den *konstitutiva*, står för synen att alla vetenskapliga fakta är socialt konstruerade och att verkligheten egentligen inte existerar oberoende av observatören.

Det kunde ha varit intressant om Brier hade inkluderat något av den nyare vetenskapsfilosofiska debatten – mycket har dock hänt efter det att Kuhns *The Structure of Scientific Revolutions* kom ut för mer än trettio år sedan: t.ex. det senaste decenniets konstruktivistiska debatt, med företrädare som Steve Woolgar, Bruno Latour, Karin Knorr-Cetina, Michael Mulkay, Steve Fuller, för att bara nämna ett slumpmässigt urval kända namn. Visserligen har mycket av denna debatt försiggått i vetenskaps-*sociologiska* fora, men här rör vi oss på synnerligen interdisciplinär mark.

Tyvärr ger bokens lilla format och prägel av lärobok inte författaren möjlighet att grundligt diskutera aspekter av de olika filosofernas tankar, men som introduktion sett är översikten väl avvägd. En liten kritisk kommentar om stil har att göra med författarens något enerverande ovana att överanvända utropstecknet. Visst finns det mycket att vara entusiastisk för, men Brier kunde gott överlämna åt läsaren att göra den bedömningen. Och att några referenser fattas i den tredje upplagan måste beaktas som minst sagt slarvigt.

Men med all rätt manar Brier varje forskare till filosofisk eftertanke. En större medvetenhet om de

egna epistemologiska positionerna kan vara en god bakgrund för allt forskningsarbete, inte bara i tillstånd av "revolution" (Kuhn 1962) eller då en ny disciplin försöker etablera sig.

För dem som läser danska är Videnskabens Ø en lämplig introduktion till den vetenskapsfilosofiska diskussionen.

Ylva Lindholm-Romantschuk

Litteratur

- Becher, Tony (1989). *Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Cultures of Disciplines*. Bristol, PA: Open University.
- Kuhn, Thomas (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Woolgar, Steve (1983). Irony in the study of science, i Knorr-Cetina, Karin & Michael Mulkay (red.), *Science Observed*. London: Sage, 239–266.

Tiedonsosiologiaa informaatiotutkijoille

Berger, Peter & Luckmann, Thomas. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus, 1994. 252 s.

Bergerin ja Luckmannin teos "Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen" (Gaudeamus, 1994) on kääntynyt suomeksi parisenkymmentä vuotta ilmestymisensä jälkeen. Kun tietää, että rakentuminen viittaa englannin termiin "construction", onkin jo kotimaisen yhteiskuntatieteellisen keskustelun ytimessä. Teos on moderni alan klassikko.

Tekijät tarkastelevat kirjassaan miten yhteiskunta rakentuu sosiaalisesti. Heidän otteensa on fenomenologinen. Se painottaa yksilön kokemusmaailman tarkastelua. Tekijät eivät rajaudu siihen, vaan he kytkvät yksilön kokemukset osaksi yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita, sen instituutiota ja rooleja. Kirjoittajien mielestä tutkimusote, joka ei ota huomioon sekä tietoisuutta että rakenteellisia tekijöitä, vääristää sosiaalista todellisuutta. Subjektii-visen kokemusmaailman ja objektiivisen yhteiskuntatodellisuuden dialektista yhteyttä korostava metodi on heidän ratkaisunsa klassiseen sosiologiseen toiminnan ja rakenteen ensisijaisuutta koskevaan vastakkainasetteluun.